

Parodia Canonica v islāmu*

Jiří Milička

Referát pro Seminář k islāmu, 2008

Klademe si otázku:

- Do jaké míry může muslim parodovat posvátno? Popřípadě jaké duchovní prvky může v parodii použít?

Nebudeme se pouštět do laciných aktualizací, jako methodologické východisko použijeme Zrcadlo skutečnosti Eduarda Petru [1] a jeho postupy aplikujeme pozitivně na korpus vybraných literárních děl islámské kulturní oblasti¹.

Shodneme se na tom, že parodie není žánr, ale postup, na jeho *taḥlīl* můžeme používat teorii systémů².

Jde o systém? Ano; viz příbuznost mezi literárními díly, jež k parodii řadíme.

Je uzavřený, nebo otevřený? Nepochybně má hraniční prvky a je navíc dynamický.

Jaká je jeho fce? Vytváření nového hodnotového žebříčku (estetického nebo morálního).

Jaká je stabilní poloha systému?

Pak teprve můžeme přistoupit k vypracování verbálně grafického modelu a následně ho využít pro potřeby literárněvědné analýzy a proniknout k podsatě zkoumaného jevu.

System parodie má zvláštní vlastnost, že nemá vlastní morfologii — přebírá morfologii parodovaného díla. Přesto je součástí žánrů. Jak si s tím poradit³?

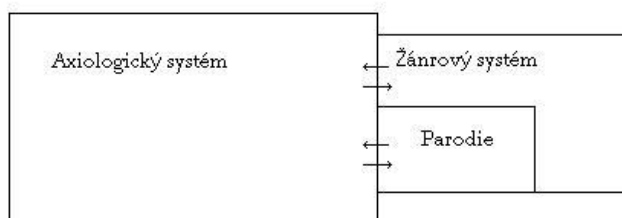
---

*Dostupné z url: www.milicka.cz/parodia.pdf.

¹Pokud by se nějaký štouara dovolával pravidla, že humor a poezie se nepitvá, tedy připomínám, že leckdo se tím žíví celý život.

²Trochu staromódní, ale nic lepšího k dispozici nemáme.

³Z verbálně grafického diagramu není problém vytvořit matematický zápis, to ovšem pro naše potřeby nebude nutné.

Tedy patří do žánrů, vlastní výstupy a vstupy naznačují, že na rozdíl od jiných žánrů slouží k destabilizaci axiologického systému. Ještě lépe zobrazíme:

[Původní dílo; žánr; mimolit. skutečnost] ← Parodie → zpochybnění hodnot

Tedy nemusí karikovat jednotlivé položky, jako je žánr, nebo určité literární dílo. Může, ale nemusí, karikovat vše najednou.

Nezbytná je znalost parodovaného — problém: Jak poznat, že jde o parodii? Signae & notulae

- Signae — upozorňuje příjemce, že má přistupovat k dílu jako k parodii.
Titul — paradoxní, vznešená forma, nízké téma.
Propria — mají přezdívkový charakter; etymologicky průhledná jména⁴.
- Notulae — představují vodítko k určení alegorického významu.

Eduard Petřů tímto mechanismem analysoval českou středověkou a raně novověkou parodii a uzavřel tím, že u světské parodie rozpor formy a obsahu obvykle poukazuje na nevhodnost formy, např. na zastaralost žánru, v nových skutečnostech a směšnost parodovaného díla (Don Quiote, z českých např. Podkoní a žák, jako parodie učených disputací).

Pokud chtěl někdo parodovat axiologický systém mimoliterární skutečnosti, využíval častěji parodii posvátného (tedy to, čemu říkáme parodia canonica). Určitě znáte selské otčenáše, ale zajímavé jsou i Pašije šlapanického zbojníka, ale třeba i využívání falešných biblických citátů ve Frantových právech.

Skutečně — parodie církevních forem nebyly útokem na tyto formy, ale rozpor mezi vysokým stylem a nízkým obsahem měl kritizovat právě nízký obsah.

⁴To je problém aplikovat na Bl. východě, kde jsou etymologicky průhledná jména normální.

Existuje vůbec parodie v islámu? Velmi závažná otázka, protože pokud se v Evropě někde neobjevovala parodie — např. Slovensko nebo Rusko, pak to bylo příznakem stagnace axiologického žebříčku, i ve světovém kontextu se zdá, že využívání parodie je příznakem dynamické společnosti.

Nejprve hledejme parodii v *Tisíci a jedné noci* [2]. Pokud se zaměříme na klíčové termíny islámské věrouky, zjistíme, že mnoho náboženských disputací v této knize má nejen formu seriózní diskuse, ale i vážný obsah a publikum baví spíš pohotovostí a originalitou argumentů nebo neobvyklostí tématu (např. Vypravování o disputaci o přednostech pohlaví [2, str. 603], nebo Vypravování o otrokyni Tavaddudě [2, str. 537]).

Ovšem nacházíme i parodii takového právníckého sporu, například Příběh Hárúna ar-Rašída se dvěma otrokyněmi, medínskou a kúfskou [2, str. 537]:

A vypravuje se mezi jiným, že kníže věřících Hárún ar-Rašíd byl jedné noci mezi dvěma otrokyněmi, a to medínskou a kúfskou. I začala mu ta kúfská hníst ruce a ta medínská nohy, ta způsobila, že zboží stoupalo. Tu jí praví ta kúfská: „Vidím, že ses sama na náš úkor zmocnila jistiny. Dej mi můj podíl na ní!“ Ale ta medínská pravila: „Vypravoval mi Málík od Hišáma ibn ‘Urva od jeho otce od Proroka, že pravil: ‘Kdo oživí něco mrtvého, náleží to jemu a jeho potomstvu.’“ [6, 39:528] „Ale ta kúfská jí nedbala. Potom ji odstrčila, vzala to všecko rukama a pravila: „Vypravoval nám al-A‘maš od Chajthamy od ‘Abdalláha ibn Mas‘úd, že prorok — nechť žehná mu Bůh a dá mu pokoj — pravil: ‘Úlovek patří tomu, kdo jej ulovil, ne tomu, kdo jej vyplašil.’“

Důležité je připomenout, že zmíněné *ḥadīthy* jsou skutečné, že nejde o falsifikát.

Jaké další náboženské formy můžeme nalézt parodované? Podívejme se do *‘Aḥbāru ‘t-ṭufaylūyīn* (Zprávy o vyžírčích), jedno vyprávění se přímo jmenuje *Tafsīru ‘t-ṭa‘ām*, Výklad Koránu podle jídla [4, str. 21]:

Bylo jednomu vyžírčovi řečeno: „Jak ses učil Knize Boží?“ Odpověděl: „Jsem z lidí v této věci nejvzdělanějších.“ A bylo mu řečeno: „Co znamená verš [5, (Josef) 12:82; str. 325] *wa-sali ‘l-qarya kunnā fiḥā* (Zeptej se obyvatel města, kde jsme byli).“ Řekl: „Jeho význam je *wa-asala ‘ahlu ‘l-qarya* (Lid tohoto města ti vyplnil přání, slovní hříčka.)“

Ještě na téže stránce:

A jeden z nich vykládal tento výrok Boží [5, (Jeskyně) 18:103; str. 279]: „Mám vás zpravit o těch, kdo největší ztrátu ve skutcích utrpěli.“ Řekl: „To jsou ti, kteří dorazili na hostinu, ale nejedli, když jedli ostatní.“

Jiný vypráví o *tafsīru ḥadītu* [4, str. 21]:

Řekl jeden vyžírka dávaje radu k tradici od Mojžíše, mír s ním:
„A nechoď pro nic za nic.“ Řekl: „To znamená — nechoď na místa,
kde není nic k zakousnutí.“

Opět verše i *ḥadīty* jsou skutečné, autor tady nechce zesměšňovat Korán, nebo tradici, ale zřejmě ani formu *tafsīru*, pranýřována je tady nízkost *ṭufaylījū*, podobně jako u nás v selských otčenáších.

V této knize najdeme i parodii formy *fatwy*, právního dobrozdání, respektive adabové literatury (na pomezí zkoumaného jevu) [4, str. 45]:

Říkalo několik vyžírků: „Není zbytí, než aby se vyžírkové vzdělávali ve slušném chování při jídle.“ A tak nás zpravil náš šejch o vhodném řka: „ Dvanáct dobrých vlastností při jídle se musí muslimové naučit. Čtyři z nich jsou fard (povinné): Musíte vědět co jíte, jak to jíst, pochválit to a poděkovat. A čtyři jsou sunna (zvyklost): Sedíte na pravé noze, jezte z toho, co se k vám hodí, jezte třemi prsty a nakonec si je olíznete. A čtyři jsou slušnost: Umyjte si ruce, rychle polykejte, pořádně žvýkejte a nedívejte se do tváří spolustolovníků.“

Ale bere si na mušku i *ḥāfiže* [4, str. 40]:

Bunān aṭ-Ṭufaylī řekl: „Naučil jsem se zpaměti celý Korán, pak jsem ho zase celý zapomněl, až na čtyři slova: [5, (Jeskyně) 18:62; str. 276] Dej nám naši večeri.“

A můžeme pokračovat parodií dalšího výjevu z praktického islámu, tentokrát v osmanské anekdotě *Ĝuḥā* jako *qāḍī* :

[3, viz str. 61]

Co se mi nepodařilo najít, byla parodie súfijských praktik.

Podle křesťanského církevního práva je parodie křesťanských textů a postupů povolena, pokud se neprokáže, že autor parodie zamýšlel založit vlastní heretický směr (konzultace s církevním právníkem).

Naproti tomu už ve fundamentu islámu najdeme přímý zákaz posmívání se věcem náboženským, v Koránu jsou pak ti, kdo se posmívají, ztotožňováni s nevěřícími (dalekosáhlé následky, pokud je karikaturista označen za odpadlíka) [5, 2:14, 212; 4:140; 9: 64–65; 5:57 a mnoho dalších].

Nenacházíme tedy v islámském prostředí parodii na koránské verše, ba ani na *ḥadīty*, dokonce ani jejich falsifikáty za účelem parodie, jak je můžeme nalézt v Evropě, nebo i u nás, např. v již zmiňovaných Frantových právech. Parodie modlitby, jakási obdoba *Pater noster rusticorum*, je absolutně nemyslitelná.

Oba kulturní celky se však shodují v tom, že parodia canonica si bere za cíl kritiky ne to, co je v ní kanonické, ale morální nízkost.

Můžeme uzavřít, že parodii posvátného můžeme použít jako klíč k určování obecných postupů, jako jsou principy *signae et notulae* islámské kulturní sféry.

Nemusím připomínat, že toto téma není příliš probádané⁵ a že by si větší studii rozhodně zasloužilo.

Literatura a prameny

- [1] Petruš, E.: *Zrcadlo skutečnosti. Kniha o středověké, renesanční a barokní parodii*. ISV, Praha 2002. 168 s.
- [2] *Tisíc a jedna noc II*. Přel. Felix Tauer, Odeon, Praha 1973, 717 s.
- [3] Mendel, M.: *Tucet tváří Nasreddinových*. OÚAVČR, Praha 2004, 168 s.
- [4] Zağlül, M. *Min aḥbāri t-tufaylīyīn*. Dār an-nahğ, Ḥalab 2006, 48 s.
- [5] Korán. Přel. Ivan Hrbek, Academia, Praha 2000, 797 s.
- [6] *Şahîhu 'l-Buḥārî*, The Hadith Software 1.25 [Dostupné z url: <http://www.islamsoft.co.uk>]; Islamasoft solutions 2002.

---

⁵Nalezené sekundární zdroje byly spíše snůškou pseudointelektuálních žvástů, často ideologicky motivovaných, bez prostudovaných pramenů.